

Cấu trúc của liên doanh và lý thuyết về hợp nhất

TS. BÙI VĂN DƯƠNG

Một liên kết doanh nghiệp sẽ xảy ra khi hai hay nhiều doanh nghiệp riêng lẻ kết hợp lại thành một đơn vị kế toán. Trong đó, chỉ còn một hoặc nhiều hơn một công ty thành viên tiếp tục tồn tại như những pháp nhân độc lập. Sự phức tạp trong cấu trúc của liên doanh phụ thuộc vào các hình thức đầu tư trực tiếp, gián tiếp và cầm giữ cổ phiếu lẫn nhau của các nhà đầu tư. Có nhiều lý thuyết khác nhau liên quan đến việc hợp nhất các báo cáo tài chính của công ty mẹ và công ty con như: Lý thuyết công ty mẹ, lý thuyết thực thể, lý thuyết hìn đại.

Trên thế giới, khái niệm kế toán về một liên kết doanh nghiệp - một công ty và một hay nhiều công ty khác kết hợp với nhau thành một đơn vị kế toán - thông qua việc mua cổ phần hay tài sản thuần của một doanh nghiệp khác... đã xuất hiện từ hơn 50 năm trước. Từ đó đến nay, kế toán các hoạt động "hợp nhất kinh doanh" và lập các báo cáo tài chính hợp nhất luôn là những đề tài về lý thuyết và thực hành kế toán lý thú nhất, phức tạp nhất và dễ dẫn đến sự tranh luận nhất về những khái niệm và những nguyên tắc cơ bản của kế toán. Để làm rõ những vấn đề này, cần phải tìm hiểu các hình thức tồn tại của doanh nghiệp liên kết, nói nói cách khác đó chính là cấu trúc của liên doanh. Mặt khác, cũng phải nghiên cứu những lý thuyết về hợp nhất báo cáo tài chính đã được áp dụng từ trước đến nay nhằm thấy được mối quan hệ giữa lý thuyết hợp nhất với các đối

cấu trúc của một liên doanh có thể tồn tại theo các dạng sau đây:

Công ty mẹ trong các liên doanh nêu trên đều có trách nhiệm phải lập hệ thống báo cáo tài chính hợp nhất nhưng cách thức thực hiện và những số liệu cụ thể trình bày trên các báo cáo này sẽ không giống nhau, phụ thuộc vào việc áp dụng các lý thuyết khác nhau về hợp nhất kinh doanh.

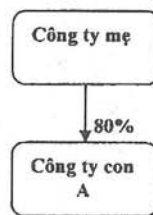
Theo kế toán cao cấp của Mỹ, có 3 lý thuyết căn bản về hợp nhất kinh doanh. Đó là: Lý thuyết công ty mẹ, Lý thuyết thực thể và lý thuyết hiện

tượng được hợp nhất và rút ra những kinh nghiệm bổ ích trong việc ứng dụng vào thực tiễn ở VN.

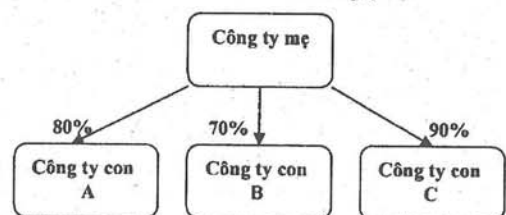
Theo kế toán cao cấp của Mỹ,

I. ĐẦU TƯ CỔ PHIẾU TRỰC TIẾP

a. Công ty con duy nhất

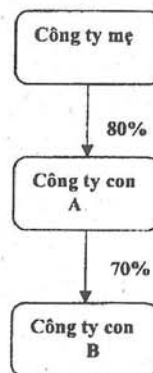

b. Nhiều công ty con

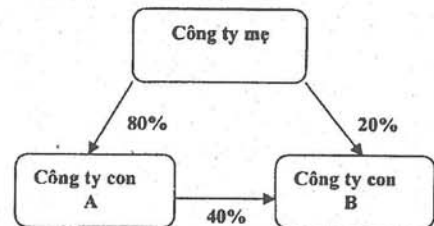

II. ĐẦU TƯ CỔ PHIẾU GIÁN TIẾP

a. Cha - con - cháu

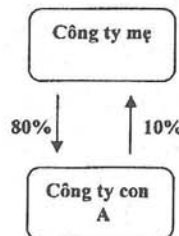

b. Liên doanh chuyển tiếp

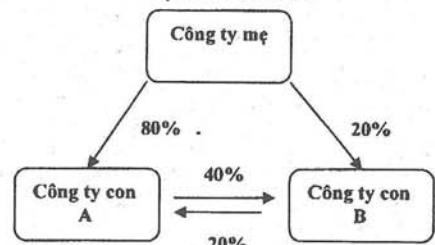

III. CẦM GIỮ CỔ PHIẾU LẦN NHAU

a. Công ty mẹ bị sở hữu lẫn nhau

b. Liên doanh chuyển tiếp bị sở hữu lẫn nhau

đại. Sự khác biệt về quan điểm, mục đích và nội dung chủ yếu của 3 lý thuyết này như sau:

Quy định của hệ thống kế toán VN về những vấn đề trên, thể hiện ở Thông tư số 21/2006/TT-BTC về hướng dẫn kế toán chuẩn mực "Hợp nhất kinh doanh" và Thông tư số 23/2005/TT-BTC hướng dẫn chuẩn mực "Kế toán các khoản đầu tư vào công ty liên kết", chuẩn mực "Báo cáo tài chính hợp nhất và kế toán các khoản đầu tư vào công ty con", cho thấy có nhiều nội dung phù hợp với thông lệ quốc tế. Tuy nhiên, đi sâu vào phân tích thì có những điểm lưu ý sau:

+ Giá trị tài sản được hợp nhất: Thông tư số 21 quy định kế toán phải phản ánh trên báo cáo tài chính hợp nhất toàn bộ tài sản đã mua, nợ phải trả có thể xác định được tại ngày mua theo giá trị hợp lý. Tức là ghi nhận 100% khoản chênh lệch giữa giá trị hợp lý và giá trị ghi sổ của các tài sản, các khoản nợ phải trả có thể xác định được của công ty con tại ngày mua, mặc dù công ty mẹ có thể mua ít hơn 100% cổ phiếu của công ty con. Cách giải quyết này giống như lý thuyết thực thể.

+ Giá trị lợi thế thương mại: Thông tư số 21 và số 23 đều quy định giá trị lợi thế thương mại được tính theo khoản chênh lệch giữa giá mua khoản đầu tư với giá trị hợp lý của tài sản thuần có thể xác định được của công ty con. Cách giải quyết này khác với quan điểm của lý thuyết thực thể nhưng giống với lý thuyết công ty mẹ và lý thuyết hiện đại.

+ Lợi ích của cổ đông thiểu số: Thông tư số 21 quy định lợi ích của cổ đông thiểu số được tính theo giá trị hợp lý của tài sản thuần có thể xác định được của công ty con. Cách giải quyết này hoàn toàn khác với quan điểm của cả 3 lý thuyết nói trên.

+ Việc nhìn nhận lợi ích của cổ đông thiểu số trong lợi nhuận là một

khoản trừ ra khi xác định lợi nhuận thuần hợp nhất và lợi ích của cổ đông thiểu số trong tài sản thuần là một phần của vốn cổ đông hợp nhất và được trình bày thành một mục riêng trên Bảng cân đối kế toán hợp nhất theo thông tư số 23 là phù hợp với lý thuyết thực thể và đặc biệt là lý thuyết hiện đại.

+ Việc xử lý các nghiệp vụ kinh tế tài chính phát sinh trong hoạt động liên kết doanh nghiệp và lập báo cáo tài chính hợp nhất là những vấn đề rất phức tạp, mới phát sinh trong thời gian gần đây nhưng trong tương lai gần, cùng với sự phát triển của các tập đoàn kinh tế của VN, công việc này sẽ dần trở nên phổ

biến. Quy định của hệ thống kế toán VN hiện nay về những vấn đề này chỉ mới là bước đầu, chủ yếu là việc ghi nhận và lập báo cáo tài chính hợp nhất ở năm đầu tiên sau khi có một liên kết doanh nghiệp. Còn phương pháp kế toán những giao dịch liên công ty về hàng tồn kho, về tài sản cố định, về cổ phiếu, trái phiếu... diễn ra sau đó trong nội bộ tập đoàn và việc lập báo cáo tài chính hợp nhất cho những năm tiếp theo thì chưa có hướng dẫn cụ thể. Đây là một thiếu sót cần được khắc phục để đáp ứng yêu cầu trước mắt cũng như lâu dài của các tổng công ty, các tập đoàn kinh tế trong thời kỳ hậu WTO ■

	Lý thuyết công ty mẹ	Lý thuyết thực thể	Lý thuyết hiện đại
Mục đích cơ bản và những người sử dụng các báo cáo tài chính hợp nhất.	Báo cáo hợp nhất là phần mở rộng của báo cáo công ty mẹ. Những báo cáo này được soạn vì quyền lợi và theo quan điểm của cổ đông công ty mẹ.	Báo cáo hợp nhất được soạn theo khái niệm của tổng vốn hợp nhất và định cho tất cả các bên có cổ quyền trong thực thể.	Báo cáo hợp nhất trình bày tình hình tài chính và các kết quả hoạt động của một doanh nghiệp riêng lẻ nhưng được soạn chính yếu là vì quyền lợi của cổ đông và chủ nợ của công ty mẹ.
Lợi nhuận thuần hợp nhất.	Lợi nhuận thuần hợp nhất là lợi tức trả cho cổ đông của công ty mẹ.	Lợi nhuận thuần hợp nhất là lợi tức trả cho tất cả cổ đông của thực thể hợp nhất.	Lợi nhuận thuần hợp nhất là lợi tức trả cho cổ đông của công ty mẹ.
Lợi ích của cổ đông thiểu số (trong lợi nhuận).	Lợi ích của cổ đông thiểu số là một chi phí theo quan điểm của cổ đông công ty mẹ. Nó được tính trên cơ sở công ty con như là một pháp nhân riêng lẻ.	Lợi ích của cổ đông thiểu số là phần phân bổ của Lợi nhuận thuần hợp nhất cho cổ đông thiểu số.	Lợi ích của cổ đông thiểu số là một khoản trừ ra khi xác định lợi nhuận thuần hợp nhất, nhưng không phải là chi phí. Nó là kết quả của việc phân bổ lợi nhuận thực hiện của thực thể giữa cổ đông đa số và thiểu số.
Lợi ích của cổ đông thiểu số (trong tài sản thuần).	Lợi ích của cổ đông thiểu số là một món nợ theo quan điểm của cổ đông công ty mẹ. Nó được tính trên cơ sở vốn hợp pháp của công ty con.	Lợi ích của cổ đông thiểu số là một phần của vốn cổ đông hợp nhất. Nó tính toán tương tự như vốn cổ đông đa số.	Lợi ích của cổ đông thiểu số là một phần của vốn cổ đông hợp nhất. Nó được trình bày như là một con số riêng lẻ.
Hợp nhất tài sản thuần của công ty con.	Phần được chia từ tài sản thuần của công ty con thì hợp nhất trên cơ sở giá công ty mẹ trả để mua công ty con. Phần chia cho cổ đông thiểu số thì hợp nhất theo giá trị sổ sách.	Tất cả tài sản thuần của công ty con được hợp nhất theo giá hợp lý tính trên cơ sở giá công ty mẹ trả để mua công ty con. Cổ quyền đa số và thiểu số trong tài sản thuần được định giá một cách nhất quán.	Tài sản thuần của công ty con được hợp nhất theo giá trị sổ sách cộng phần vượt giữa phí tổn đầu tư của công ty mẹ với giá trị sổ sách của cổ quyền mua được. Phần vượt sẽ được khấu trừ trong thời gian tối đa là 10 năm.
Lãi và lỗ chưa thực hiện:	100% loại trừ khỏi lợi nhuận thuần hợp nhất cho các giao dịch bán thuận chiều và loại trừ phần chia cho công ty mẹ đối với các giao dịch bán ngược chiều.	100% loại trừ khi xác định tổng lợi nhuận thuần hợp nhất và phân bổ giữa cổ đông đa số và thiểu số cho các giao dịch bán ngược chiều.	100% loại trừ khỏi các tài khoản doanh thu và chi phí và phân bổ giữa cổ đông đa số và thiểu số cho các giao dịch bán ngược chiều.